

VYLUČOVÁNÍ

Ledviny:

- Párový orgán vylučování
- Schopny přefiltrovat 1700l krve/den, vyloučit 1,5l koncentrované tekutiny s odpadními látkami
- Udržují stálost vnitřního prostředí (homeostázu)

Funkce:

- Vylučují škodlivé látky (zplodiny metabolismu), cizorodé látky (léky) a látky využitelné, ale příliš koncentrované (ionty)
- Udržují stálý objem a složení extracelulární tekutiny
- Produkují hormony (renin, erythropoetin), aktivují vitamín D
- Regulují krevní tlak

Pro všechny funkce je nezbytné, aby byly ledviny bohatě prokrveny

Průtok krve ledvinami

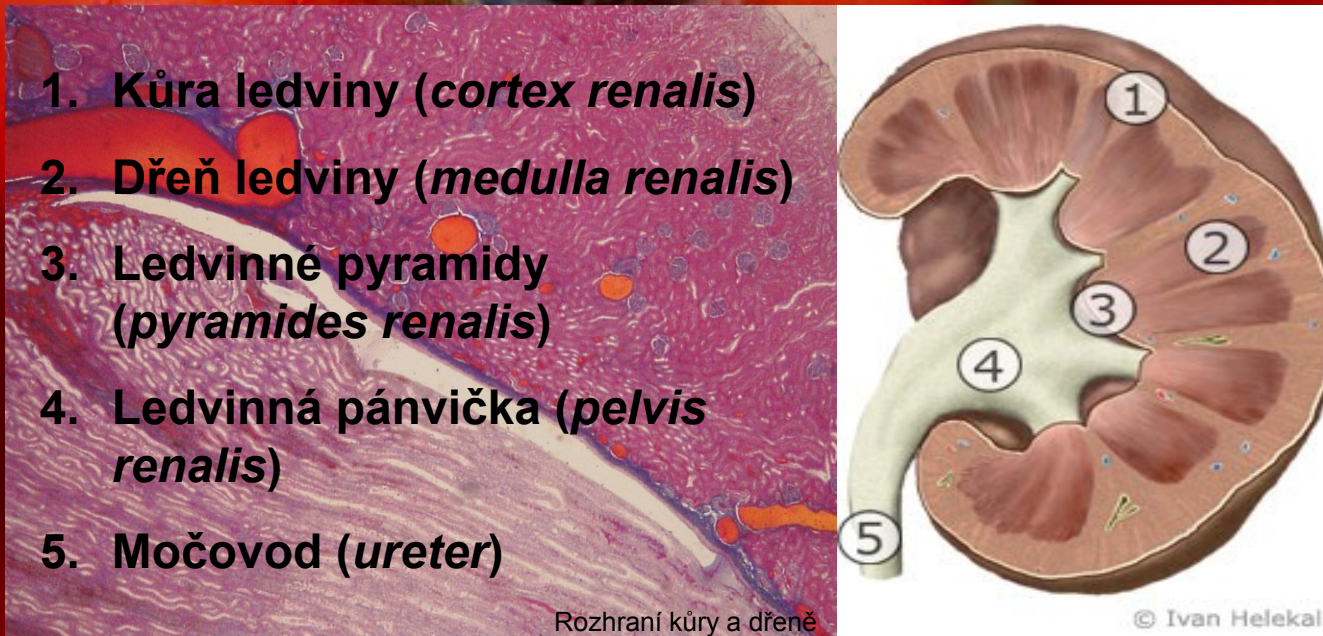
- Každá ledvina je zásobena renální artérií (*arteria renales*), která se před vstupem do ledvin dělí na 2 větve (zásobení přední a zadní části ledvin)
- Větve se v hilu znovu dělí na tepny vysílající *arteriae interlobares* probíhající mezi renálními pyramidami
- Na hranici kůry a dřeně vytvářejí interlobární tepny obloukovité *arteriae arcuatae*, z kterých pod pravými úhly vybíhají *arteriae interlobulares*
- Z interlobulárních artérií vznikají aferentní arterioly, jenž plní kreví kapiláry glomerulů, těmito kapilárami prochází krev do eferentních arteriol, které se rozpadají na peritubulární kapilární pleteně zásobující proximální a distální tubuly
- Eferentní arterioly vysílají dlouhé, tenké kapilární cévy (*vasa recta*), které pronikají dřeně, zásobují dřeň kyslíkem a živinami
- Kapiláry se sbíhají do *venae stellatae*, které odtékají do interlobulárních žil
- Interlobulární žíly odvádějí krev do *venae arcuatae*, ty se slévají do *venae renales* a touto žilou ledvinu opouští

Průtok krve ledvinami

- Glomerulem, kde je relativně vysoký tlak krve řízený odporem aferentní arterioly
- Peritubulární kapilární sítí, která slouží k výživě buněk kanálek a výměně látek mezi tubuly a krví

Struktura ledvin

- Makroskopicky je ledviny členěna na kůru a dřeň
- V kůře jsou uloženy glomeruly, proximální a distální tubuly
- Ve dřeni jsou viditelné Henleovy kličky a sběrací kanálky

Struktura ledvin

Nefron – funkční jednotka ledviny

Segmentace nefronu:

ledvinné tělísko

glomerulus

Bowmanovo pouzdro

ledvinný kanálek

proximální – stočený

- přímý

ztenčený

distální - přímý

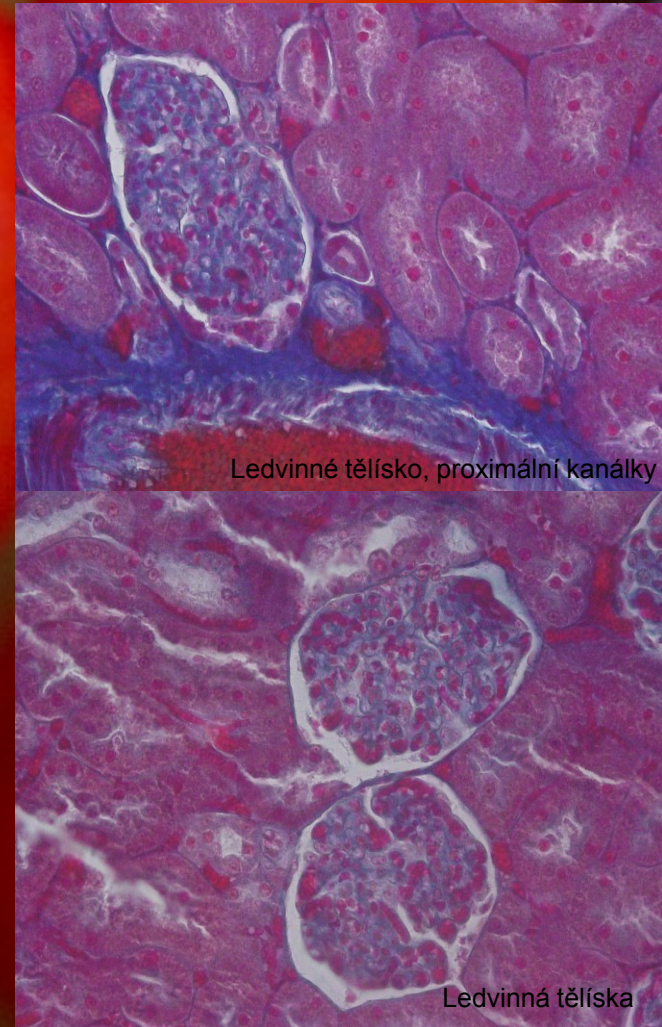
- stočený

spojovací

sběrný kanálek

obloukovitý

přímý

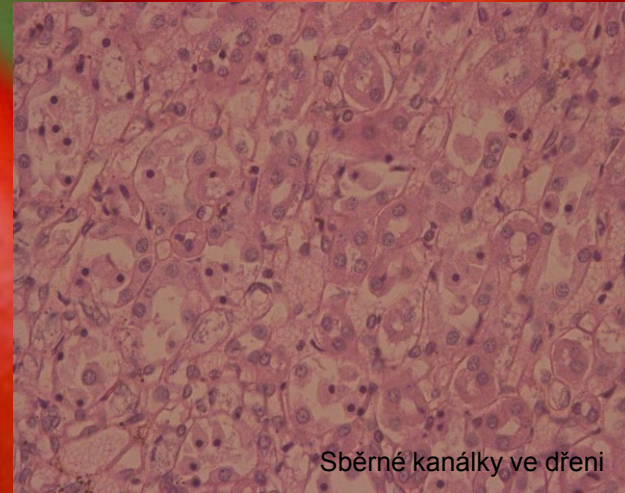

Struktura ledvin

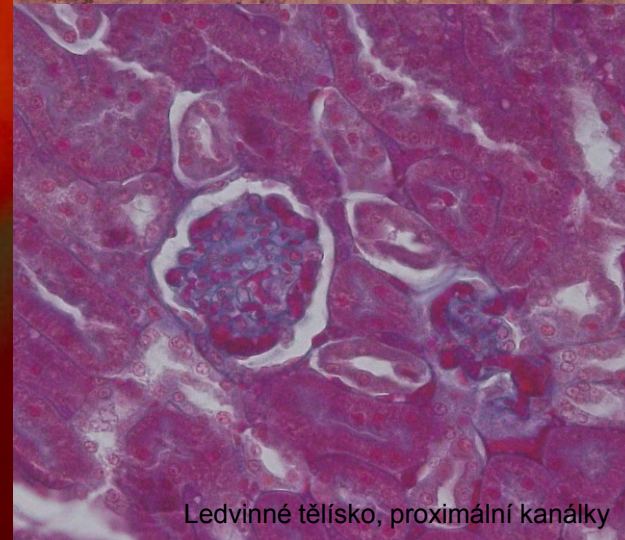
Nefron

- uložen v Bowmanově pouzdře
- zevní (parietální) list – naléhá na lamina basalis, jednovrstevný, plochý epitel
- vnitřní (viscerální) list = podocyty s výběžky = pedikly

Korové – v kůře ledviny, krátké H.k.
Juxtamedulární – na rozhraní kůry a dřeně, dlouhé H.k. spolu s *vasa recta* zasahující do hloubky dřeně, zásobují ji krví. Zvýšené prokrvení způsobuje pokles osmolality dřeně

Sběrné kanálky ve dřeně

Ledvinné tělísko, proximální kanálky

Tubulus proximalis

1

Tubulus distalis

2

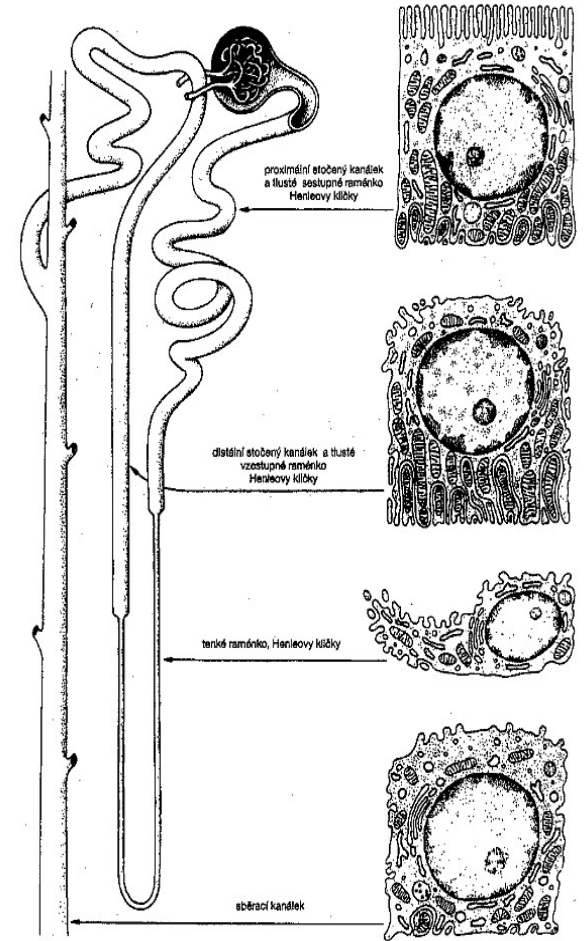
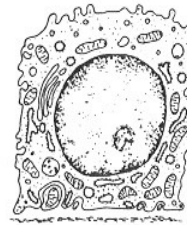
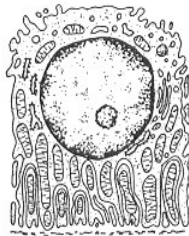
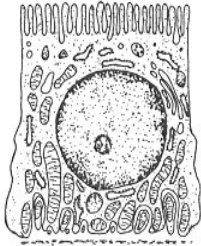
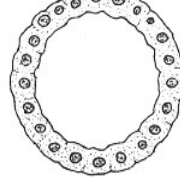
Tubulus attenuatus

3

Tubulus colligens

5

Obr. 19-13. Ultrastruktura nefronu ve schematicém podání. Ultrastruktura buněk vzestupné části tlustého raménka Henleovy kličky a distálního tubulu je podobná, avšak buňky mají různou funkci.

-Tubulus proximalis - kartáčový lem,
(microvilli)

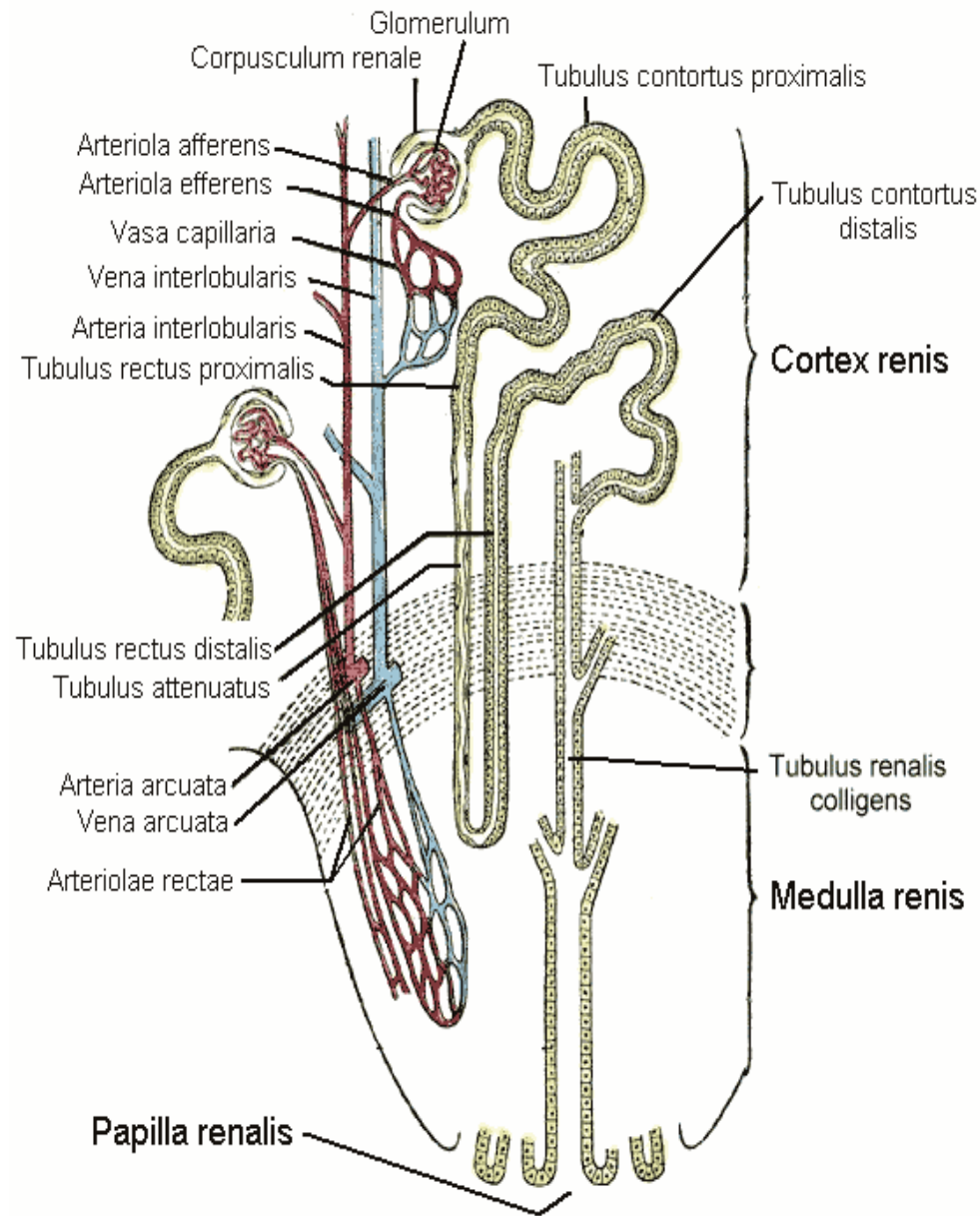
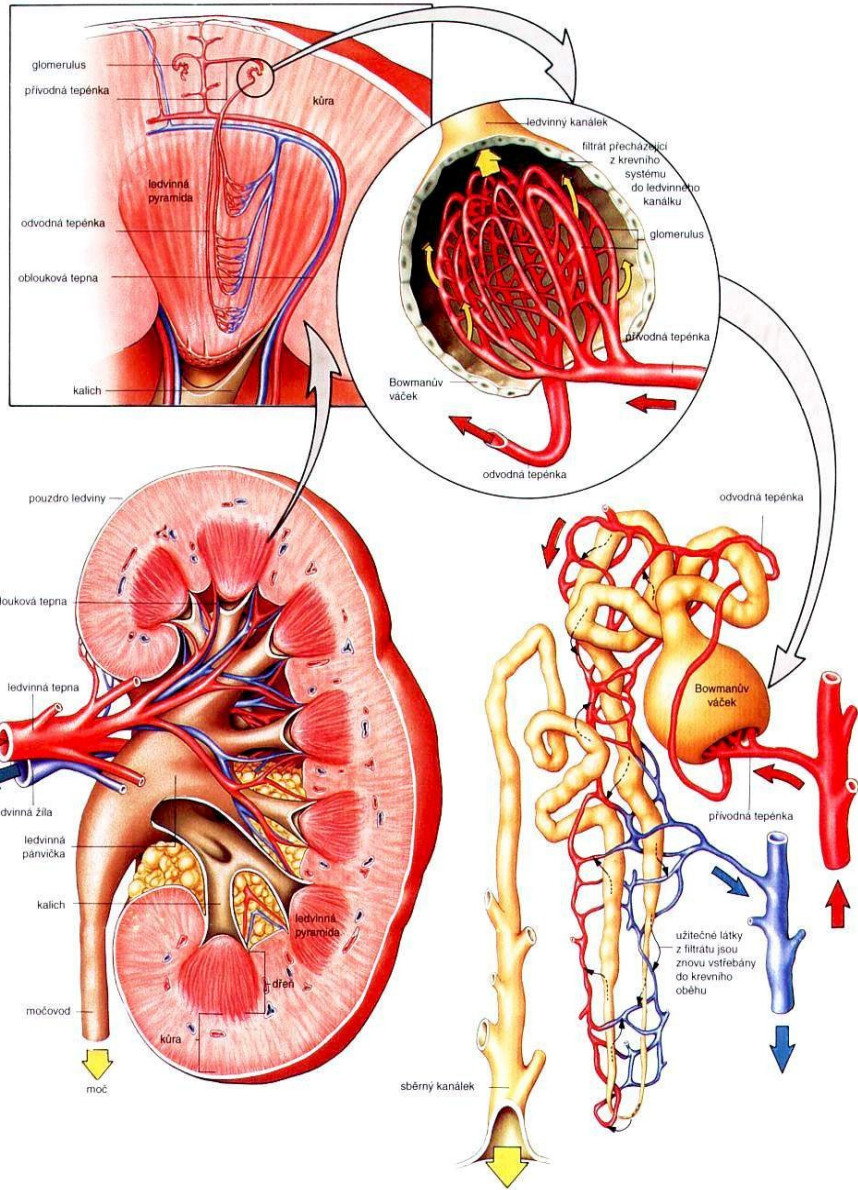
-Tubulus distalis – kubický epitel,
macula densa

-Tubulus attenuatus – plochý epitel

-Tubulus conjugens – kubický epitel

-Tubulus colligens

VYLUČOVÁNÍ

Odpadní látky jsou z krve živočichů odstraňovány v **ledvinách**.

Moč se u savců tvoří třemi procesy: nejprve

- a) **filtrací** přes stěnu vlásečnic do dutiny ledvinného tubulu v **glomerulu**. Pak je tzv. primární moč v tubulu
- b) **zpětnou resorpcí** ochuzována o látky užitečné, které se vracejí do krve a
- c) dodatečnou **tubulární sekrecí** obohacována o ty odpadní látky, které neprošly filtrací.

Funkce částí nefronu

- V glomerulu díky filtračnímu tlaku vzniká z krevní plazmy glomerulární filtrát (GF) neboli primární moč. Hnací silou filtrace je efektivní filtrační tlak, který je dán tlakem krve v glomerulárních kapilárách (~48mmHg), od kterého odečteme tlak v Bowmanově pouzdře (~13mmHg) a onkotický tlak plazmatických bílkovin (~25- 35mmHg)
- GF odtéká do tubulů (tubulární tekutina) kde se dále upravuje
  - Některé látky se vylučují pouze glomerulární filtrací, tubulem pouze protékají (inulin, kreatinin)
  - Např. kyselina paraaminohippurová se vylučuje glomerulární filtrací a tubulární sekrecí
  - Amoniak pouze tubulární sekrecí
  - Močovina a glukóza glomerulární filtrací v kombinaci s tubulární reabsorbací

Transportní procesy v nefronu

- S glomerulárním filtrátem jsou odfiltrovány i nízkomolekulární látky rozpuštěné v plazmě (ultrafiltrát). Filtr volně propouští látky s poloměrem molekuly $r < 1,8$ nm (molekulová hmotnost $< 10\,000$ daltonů), látky s $r > 4,4$ nm (molekulová hmotnost $> 80\,000$ daltonů, např. globuliny) se normálně nefiltrují, molekuly s r mezi 1,8 nm a 4,4 nm se filtrují jen částečně, přičemž negativně nabitě částice procházejí hůře než neutrální látky se stejným r . Příčinou jsou negativně nabitě látky v glomerulárním filtru, které odpuzují anionty. Část nízkomolekulárních látek, která jsou ve vazbě na velké plazmatické bílkoviny nemůže být prakticky vůbec filtrována.
- Očišťování glomerulárního filtru od zachycených látek probíhá nejspíše fagocytózou, kterou vykonávají mezangiální makrofágy a podocyty glomerulu

Proximální tubulus

- Zpětná izoosmotická resorpce primární moči (75-80% GF)
- Vstřebává se zde voda, ionty sodíku, chloru, močovina, bikarbonáty, K, Ca, Mg, fosfáty, glukóza a AMK

Henleova klička

- Do Henleovy kličky odchází izoosmotická tekutina
- Sestupné raménko volně prostupné pro vodu a ionty
- Tlustá část vzestupného raménka pro vodu nepropustná (důležité pro vytvoření vysokého osmotického tlaku – hyperosmolarity – ve dřeni, zajištění tvorby koncentrované moči), mechanismus ke vstřebávání Na^+ a Cl^- z tubulu do intersticia
- H. kličku doprovází ve dřeni *vasa recta* → osmotická stratifikace dřene

Distální tubulus

- Z H. klíčky přitéká hypotonická tekutina
- Zpětně se zde resorbuje voda na 1% původního objemu GF
- Vstřebávání Na^+ , Cl^- , bikarbonátů, fosfátů, K^+ a močoviny
- Vstřebávání aktivní, závislé na stupni hydratace organismu a osmolalitě ECT
- Vstřebávání řízeno aldosteronem (mineralokortikoid z kůry nadledvin), vazopresinem (zadní lalok hypofýzy) a atriálním natriuretickým faktorem (myokard síní) – zvyšuje vylučování sodíku

Sběrací kanálek

- Tubulární tekutina se upravuje na definitivní moč, upravuje se pH moči, což souvisí s udržováním homeostázy organismu

Vstřebávání jednotlivých látek

- **Voda** – v proximálním tubulu vstřebávána pasivně, v distálním aktivně v závislosti na ECT, v distálním tubulu a sběracím kanálku vstřebávání řízeno vazopresinem, resorbovaná voda s sebou strhává rozpuštěné látky (solvent drag)
- **Sodík** – pasivně i aktivně, zpětná resorbce regulována aldosteronem, současně s Na^+ se vstřebává voda a vylučuje K^+
- **Draslík** – v proximálním tubulu se vstřebává a v distálním tubulu a sběracím kanálku se vylučuje výměnou za resorbovaný sodík, výdej je řízen aldosteronem
- **Chlor** – kotransport s Na^+ , v proximálním tubulu i pasivně
- **Hydrogenkarbonátové ionty** (HCO^-) – vstřebávání pouze aktivně
- **Glukóza** – do určité koncentrace glukózy v krvi (ledvinový práh pro glukózu) je proximální tubulus schopen glukózu aktivně vstřebat, po přesáhnutí prahu je vyloučena s definitivní močí (glykosurie)
- **Proteiny** – denně z plazmy do GF ~ 30g, mají velkou molekulovou hmotnost na to, aby se vstřebávaly běžnými transportními mechanismy, proto jsou rozloženy na AMK a facilitovanou difúzí absorbovány do intersticiální tekutiny

Tvorba a vylučování moči

- **Definitivní moč** – produktem činnosti renálního parenchymu
- **Moč:**
  - Čirá kapalina, zbarvená urochromem
  - pH lehce kyselé (4,5 – 8)
  - Obsahuje Na, K, Cl, Ca a kreatinin, dále amylázu, kyselinu močovou, močovinu a další látky

Při normální diuréze se vyloučí za 24hod 55 – 70g pevných látek
V moči zdravého člověka nejsou bílkoviny, glukóza nebo bilirubin

Diuréza – množství moči vytvořené za 24hod (1,5 – 2l)

Oligurie – snížení množství vylučované moči

Anurie – zástava tvorby moči

Polyurie – množství vytvořené moči větší než 2l denně

Vývodné cesty močové

- U člověka nejsou schopny měnit množství a složení moči
- Slouží pouze k odvodu definitivní moči z těla

Močové cesty:

- Ledvinné kalichy
- Ledvinná pánvička, močovody (*uretery*)
- Močový měchýř
- Močová trubice (*uretra*)

Močový měchýř uzavřen dvěma svěrači, vnitřní (hladká svalovina) a zevní (příčně pruhovaná svalovina)

Močení (mikce, deurinace)

- Proces vyprazdňování močového měchýře
- Objem 200-300ml nezvyšuje tlak, 400ml vyvolá mikční reflex (sokrální mícha), maximální objem 700ml

Funkce ledvin

- **Vylučovací funkce** – do moči se ledvinami vylučují látky, kterých je v těle nadbytek (voda, Na, K, Ca, fosfáty) a zplodiny metabolismu (kys.močová, močovina, kreatinin)
- **Endokrinní funkce** – *juxtaglomerulární bky* schopné secernovat renin (vylučován jako odpověď na snížené prokrvení ledvin, na stimulaci vegetativním systémem, sníženou koncentrací Na a Cl v distálním tubulu)
systém: renin – angiotenzin – aldosteron
(regulace krevního tlaku, udržování složení krevní plazmy)
Erythropoetin – vzniká z 90 – 95% v ledvinách, reguluje tvorbu Ery
Aktivace vitamínu D – přirozený vitamín D (*cholecalciferol*) a syntetický (*ergocalciferol*) se v ledvinách přeměňují na aktivní metabolit *kalcitriol*. Vitamín D podporuje vstřebávání vápníku a fosfátů ve střevě a ledvinách, podílí se na řízení metabolismu vápníku v kostech

Funkce ledvin

- **Řízení objemu krve a KT**

- zvýšený objem krve → zvýšený srdeční výdej → zvýšení arteriálního tlaku i filtračního tlaku v ledvinách → zvýšení objemu moči (tlaková diuréza) a snížení cirkulujícího objemu a tudíž i snížení arteriálního tlaku
- při zvýšeném tlaku se snižuje sekrece antidiuretického hormonu a reninu
- regulace TK i humorálními mechanismy

- **Udržování acidobazické rovnováhy**

- při *acidóze* se vylučuje větší množství H^+ než bikarbonátu, tím se snižuje acidita extracelulární tekutiny, při *alkalóze* je tomu naopak
- mechanismy pro změnu množství vylučovaného H^+ jsou komplikované, úprava acidobazické rovnováhy ledvinami nastupuje až po několika dnech, (krevní nárazníkový systém – několik sekund, dýchací systém – několik minut), regulace však možná po dlouhou dobu

Řízení činnosti ledvin

- **Řízení průtoku krve ledvinami**
  - průtok krve ledvinami stabilní v rozmezí tlaku krve od 80 – 180 mmHg (10,5 – 24 kPa) aortálního tlaku
  - stabilita zajištěna vazomotorickou reakcí *vas afferens* a *vas efferens*, nebo působením sympatiku – autoregulace průtoku krve ledvinami
  - pokles pod dolní hranice nebo překročení horního limitu vede k nestabilitě průtoku, autoregulace selhává
  - na průtok krve má vliv i juxtaglomerulární aparát systémem renin – angiotenzin (způsobuje vazodilataci *vas afferens* a vazokonstrikci *vas efferens* → zvýšení filtračního tlaku
  - uplatnění systému kalikrein – kinin (vazodilatace) a prostaglandiny

Řízení činnosti ledvin

- **Řízení tubulárních procesů**
  - antidiuretický hormon (ADH) – vasopresin působí na distální tubulus a sběrací kanálek, vyplavuje se z neurohypofýzy po vzestupu osmolality krevní plazmy, což signalizuje nedostatek extracelulární tekutiny v organizmu. Po navázání na receptory se rychle zvýší zpětná resorbce vody a sníží se množství vylučované moči
  - aldosteron (mineralokortikoid z kůry nadledvin) reguluje objem ECT prostřednictvím zpětné resorbce H^+ a vylučování K^+

Ledvinová onemocnění:

- Ledvinové kameny - vznikají při nahromadění minerálních solí, které vykrytalizují v močových cestách, mají různou velikost, nejčastější kameny vynikají ze šťavelanu vápníku, kyseliny močové, cystinu a fosfátů
- Glomerulonefritida (Brightova choroba) – zánět uzlíčků filtrujících moč, vyvolány imunitní reakcí na infekci, dochází k vylučování krevních bílkovin do moči, může být provázena vysokým TK a zadržováním tekutin ve tkáních
- Pyelonefritida – hnisavý zánět ledvin, odtok moči je zablokovan v nižších oddílech močového ústrojí, z močového měchýře se zpětně šíří bakteriální infekce do ledvin
- Ledvinová nedostatečnost (insuficience) – selhání ledvin, velice závažný stav, pokud je však onemocnění jednostranné, nemusí ohrožovat život, k zachování zdraví stačí jedna ledvina

Příznaky ledvinového onemocnění:

- Retence tekutin
- Nevolnost, zvracení
- Ztráta chuti k jídlu
- Bolest v bederní krajině, dolní polovině břicha a tříslech
- Hnis nebo krev v moči
- Nepříjemné a časté močení

Příčiny onemocnění ledvin:

- Typická západní strava bohatá na průmyslově zpracované a čištěné potraviny a živočišné bílkoviny
- Snížená imunita organismu
- Špatná fce příštítných tělísek (hospodaření vápníku)
- Genetická zátěž

Dialýza

- při ní je krev zbavována pro tělo škodlivých látek a přebytečné vody
- V ČR léčeno okolo 5000 pacientů, kteří trpí konečným stádiem selhání ledvin, téměř u $\frac{1}{4}$ je příčinou diabetes mellitus
- Akutní selhání ledvin – nastane-li ztráta fce náhle a časově omezeně
- Chronické selhání ledvin – ztráta schopnosti tvorby primární moči probíhá delší dobu, pomalu, projeví se zpravidla až při poškození $\frac{1}{2}$ ledvinné tkáně
- Terminální selhání ledvin – ledviny vypoví zcela svoji fci, po krátké době dojde k otravě organismu, může být smrtelné

Transplantace

- V ČR se provádí okolo 400 transplantací ledvin ročně, z nich asi 30 je od živých dárců

Nádory ledvin

- Adenokarcinom ledviny u dospělých – nejčastější, 86% všech zhoubných nádorů ledvinného parenchymu, postihuje přibližně stejně často obě dvě strany, vzácněji se nachází současně na obou stranách, (různá velikost)
  - tumor vyrůstá z malého uzlu v některém z ledvinných segmentů – roste expanzivně a opouzdřeně – deformuje tvar ledviny dochází ke zvětšení ledviny – prorůstá pouzdrem do tkáně ledviny a do CS – metastázování krevní cestou (kosti, plíce, CNS) – metastázování lymfatickou cestou přes uzliny
- Wilmsův nádor – nejčastější v dětském období

Nádory ledvin jsou 2x častější u mužů než u žen

Příznaky zhoubného onemocnění – krev v moči, bolest v bederní oblasti, hmatatelný nádor (pozdní), únava, nechutenství, úbytek na váze, opakující se horečky (časné), vysoký TK, nízký počet Ery (méně často, jiné onemocnění, např. infekce)

Analýza moči

Důležitá pro posuzování fce ledvin, ale i jater a pankreatu

- pH
- Bílkoviny
- Glukóza
- Ketony
- Urobilinogen
- Bilirubin
- Krev

pH

- Maximální rozpětí 4,5 – 8, hodnota závisí na složení potravy, masitá strava vede k acidurii ($< 5,5$), laktovegetabilní strava má alkalizující vliv (alkalurie $> 6,5$)
- Při horečkách – moč kyselejší
- Onemocnění močových cest – alkalizace moče
- Močové kameny tvořené kyselinou močovou rozpustnější v alkalickém pH

Bílkoviny

- Denně 100mg (plazmatický albumin, globuliny)
- Proteinurie signalizuje onemocnění ledvin a močových cest, při otravách rtutí, olovem, při diabetu, velké tělesné námaze

Glukóza

- Vylučovací limit pro glukózu v ledvinách je 1800mg/ml, musí překročit tuto hranici, aby byla vyloučena močí
- Diabetes mellitus

Ketony (aceton, acetocetová kyselina, b-hydroxymáselná kyselina)

- Detegovatelné při diabetu, hladovění, zvracení, gastrointestinálních onemocněních či po narkóze

Bilirubin

- Test fce jater
- Moč zdravých lidí bilirubin neobsahuje, falešně negativní výsledky mohou být způsobeny dlouhým stáním moče, močový bilirubin může hydrolyzovat, nebo na světle oxidovat

Urobilinogen

- Urobilinogen a sterkobilinogen jsou produkty odbourání bilirubinu, které vznikají v zažívacím traktu činností bakterií
- Snížené hladiny u dětí, pacientů užívajících antibiotika, pacientů s obstrukční poruchou jater
- Zvýšené hladiny doprovází hemolytickou anémii (zvýšená tvorba bilirubinu) nebo jaterní dysfunkci

Leukocyty

- Indikují zánět
- Detekce jak lyzovaných, tak intaktních leukocytů založena na přítomnosti intracelulárních esteráz
- Falešně pozitivní výsledky – trichomonády, oxidační činidla
- Falešně negativní výsledky – vysoká koncentrace bílkovin nebo kyseliny askorbové

Nitrity

- Dusitany se vylučují při infekci močových cest a vznikají bakteriálně z dusitanů
- Stanovení bakteriurie